

Partnerska ljubosumnost v odnosu do čustvene navezanosti in seksualnosti

Sanja Temnik*

Splošna bolnišnica Maribor, Klinični oddelek za pediatrijo - Enota za psihologijo, Maribor

Povzetek: Prispevek predstavlja raziskavo o doživljanju ljubosumnosti v partnerskih odnosih, predvsem o njenem odnos do čustvene navezanosti na eni in seksualnosti na drugi strani. Dve najvplivnejši teoriji, ki skušata razložiti principe sproženja ljubosumnih občutij, njihovega doživljanja in posledičnega reagiranja v situacijah, ki jih izzovejo, sta evolucionistična paradigma in t. i. "double-shot" hipoteza. S stališča prve gre pri ljubosumnosti za razvito adaptacijo, ki jo aktivira grožnja pomembnemu odnosu in ima funkcijo zaščite tega odnosa pred delno ali popolno izgubo. »Double-shot« hipoteza pa poudarja pomen različnih prepričanj glede pomena seksualne in čustvene nezvestobe partnerja/ke pri moških in ženskah. Analiza rezultatov slovenskega vzorca je pokazala, da je čustvena nezvestoba primarni sprožitelj ljubosumnosti tako pri ženskah kot pri moških; da je ljubosumnost občutljiva na širši sociokulturni kontekst (predvsem sta pomembni stopnja seksualne permisivnosti in stopnja egalitarnosti spolnih vlog v določeni družbi), ne pa tudi na značilnosti življenjske situacije v posameznikovi primarni družini; da zakonski stan vpliva na tendenco k občutljivosti na čustveno ali seksualno nezvestobo partnerja/ke; da obstajajo razlike v nagnjenosti k seksualni ali čustveni ljubosumnosti glede to, ali ljudje živijo v urbanem ali ruralnem okolju. Ker se zdijo rezultati občutljivi v zvezi z jezikovno formulacijo tako same ljubosumnosti kot posameznih oblik nezvestobe, je nujna natančna konceptualizacija omenjenih pojmov. Tako prepričanja glede tipičnega odnosa med čustvenim in seksualnim aspektom romantičnih odnosov pri moških in ženskah kot tudi njihove samoocene kažejo na to, da je moškimi obe vrsti odnosov veliko lažje ločevati med sabo kot ženskam. V Sloveniji se zdijo stališča do seksualnosti, vsaj med mladimi, relativno permisivna, stopnja egalitarnosti spolnih vlog pa visoka, kar kaže na podobnost z nekaterimi drugimi državami evropskega prostora. Naši rezultati potrjujejo t. i. "double-shot" hipotezo, ne pa tudi evolucionistične predpostavke o ljubosumnosti kot spolno specifičnem notranjem modulu.

Ključne besede: ljubosumnost, partnerski odnosi, nezvestoba, navezanost, seksualnost, evolucionistična paradigma, double-shot hipoteza

---

* Naslov / Address: Sanja Temnik, Splošna bolnišnica Maribor. Klinični oddelek za pediatrijo, Ljubljanska 5, 2000 Maribor, e-mail: sanja.temnik@amis.net

Relationship jealousy and its relation to emotional attachment and sexuality

Sanja Temnik

General Hospital Maribor, Clinical Department for Pediatrics – Psychology Unit, Maribor

Abstract: The research objective was to study the emotion of relationship jealousy in context of emotional attachment and sexuality. Two main theories that try to explain the nature of this complex emotional state are the evolutionary paradigm and the so-called »double-shot« hypothesis. According to evolutionary psychologists, jealousy is an evolved adaptation, activated by threats to a valuable relationship, functioning to protect it from partial or total loss. The »double-shot« hypothesis on the other hand emphasises the importance of different beliefs men and women hold about emotional vs. sexual infidelity. Slovenian data suggests that (a) emotional infidelity is the primary jealousy trigger in both sexes; (b) jealousy is influenced by the socio-cultural context (the degree of sexual permissiveness and sex role egalitarianity seem to be of special importance), but not by characteristics of the individuals' early life situation; (c) marital status influences the tendency towards sexual or emotional jealousy in romantic relationships; (d) this tendency also depends on whether the individual comes from a rural or urban environment. Because the results seem to be affected by the linguistic formulation of jealousy and each infidelity type, special attention should be directed towards a precise conceptualisation of these terms. Beliefs about the typical relationship between the emotional and sexual aspect of human relations as well as participants' self-reports indicate that men find it a lot easier to separate both types of attachment than women. In Slovenia, the degree of sexual permissiveness as well as the degree of sex role egalitarianity seem to be relatively high and comparable to certain other European countries. The results support the so-called »double-shot« hypothesis, but not the evolutionary theory of jealousy as a sex-specific innate module.

Key words: jealousy, romantic relationships, infidelity, attachment behavior, sexuality, evolutionary paradigm, "double-shot" hypothesis

CC = 2360

Še pred nekaj desetletji so psihologi ljubosumnost razlagali kot patologijo, socialni konstrukt ali stranski produkt kapitalistične družbe, ki se identično manifestira pri moških in ženskah. Zgodnja dela so temeljila na Freudovih psihoanalitičnih interpretacijah, katerih sledove še danes najdemo v psihiatrični literaturi. Evolucionistični psihologi pa so zagovarjali hipotezo, da gre pri ljubosumnosti za razvito adaptacijo, ki jo aktivira grožnja pomembnemu odnosu, in ima funkcijo zaščite tega odnosa pred delno ali popolno izgubo. Ker so reprodukcijske posledice nezvestobe in izgube partnerja pri ženskah in moških v nekaterih pogledih vzporedne, v drugih pa asimetrične, so predpostavljali, da obstajajo med spoloma v določenih psiholoških vidikih podobnosti, v drugih pa se spola razhajata – odvisno od razlik v adaptacijskih težavah, s katerimi sta se oba spola skozi svojo zgodovino soočala (Buss in Haselton, 2005). S stališča evolucionistične psihologije predstavlja ljubosumnost psihološki mehanizem, ki je v naši razvojni preteklosti pripomogel k reševanju enega temeljnih problemov individualne reprodukcije – nezvestobe v seksualnih razmerjih (Schuetzwohl, 2004).

Pri ljubosumnosti gre za globoko neprijetno čustvo, ki se pojavi, kadar je pomemben odnos ogrožen zaradi tekmeča. Ker so socialni odnosi že po svoji naravi zapleteni, ne preseneča, da je tudi ljubosumnost po svoji naravi zelo kompleksna. Komponente kompleksa ljubosumnosti so jeza, strah in žalost (White in Mullen, 1989, v Gehl in Vaidya, 2005). Večina raziskav na temo ljubosumnosti se je osredotočala na sovplivanje socialnih in kognitivnih faktorjev pri občutenju in ekspresiji tega čustva (Harris, 2004a).

Osnovni konflikt ljubosumnosti vključuje *trikotnik dveh oseb istega in ene osebe nasprotnega spola*. Tipično gre za situacijo, ko ima ljubosumna oseba dolgoročni odnos, ki ga ogroža vsiljivec istega spola. Takšna situacija povzroči, da se oseba počuti razdvojena nekje med ljubeznijo in sovraštvom; med jezo, žalostjo in strahom.

Milivojević (2005) ljubosumnost opredeljuje kot vrsto strahu pred tem, da bo ljubljena oseba svojo ljubezen usmerila k nekomu tretjemu. Ta strah lahko ljubosumno osebo pripelje do dejanj, s katerimi skuša zaščititi in ohraniti svoj ljubezenski odnos. Definiramo jo lahko tudi kot čustveno stanje, ki ga sproži zaznana grožnja visoko pomembnemu odnosu ali položaju, in služi kot motivacijski faktor za vedenje, usmerjeno v odvrnitev oz. onemogočenje te grožnje (Buss, Larsen, Westen in Semmelroth, 1992) Vključuje fiziološke reakcije (avtonomno vznurjenje) na zaznano grožnjo in motivirano akcijo za redukcijo te grožnje. Ljubosumnost je opredeljena kot »seksualna«, če je pomembno razmerje »seksualno« (Daly, Wilson in Weghorst, 1982, v Buss idr., 1992), torej če je v odnosu prisotna tudi komponenta spolnosti. Prav seksualni ljubosumnosti so namenjali raziskovalci največji delež pozornosti (Wiederman in LaMar, 1998).

Iz klinične prakse so znani primeri t. i. *morbidne ljubosumnosti*. Psihatri s tem terminom označujejo pojav, ko nekatere osebe izražajo obsodbo, najpogosteje iluzorno, da jih njihov partner vara. Pogosto občutijo jezo in depresijo ter se čutijo prisiljene v to, da neprestano preverjajo in vohunijo za svojim partnerjem. V nekaterih primerih se morbidno ljubosumne osebe zatečejo tudi k agresivnim dejanjem, da bi preprečile domnevno nezvestobo svojega partnerja (Harris, 2004b). Parker in E. Barrett (2004, v Harris, 2004b) morbidno ljubosumnost razlagata kot obliko obsesivno-kompulzivne motnje (OCD). Številne klinične skupine poročajo o uspešni obravnavi morbidne ljubosumnosti s preparatom, imenovanim fluoksetin. Gre za substanco, ki vpliva na stanje serotonina v organizmu, in se precej uporablja pri zdravljenju obsesivno-kompulzivnih motenj. Odgovor pacientov z morbidno ljubosumnostjo bi naj bil nekje tako robusten, kot je to tipično za tradicionalne simptome pri obsesivno-kompulzivnih motnjah (Harris, 2004b). Skupna incidenca primerov obsesivno-kompulzivnih motenj je približno enaka pri moških in ženskah (Harris, 2004b), vendar obstaja soglasje, da se obsesivno-kompulzivna nevroza s seksualnimi obsesijami precej bolj pogosto pojavlja pri moških kot pri ženskah. Lensi, Cassano, Correddu, Ravagli, Kunovac in Akiskal, 1996, v Harris, 2004b) poročajo za te simptome o razmerju cca. 2 : 1 v korist moškega spola.

Ljubosumnost je bolj izrazita v tistih kulturah oz. družbah, kjer se poroki pripisuje velika socialna pomembnost, kjer se spolnost odobrava le v okviru zakonske zveze in kjer se nagrajuje osebna lastnina (Harris, 2004b). V ameriških in vzhodnoazijskih

državah, ki so manj seksualno permisivne in v katerih so spolne vloge bolj ostro razmejene, je razlika med spoloma znatno večja kot v bolj seksualno odprtih evropskih državah z bolj izenačenimi spolnimi vlogami, npr. v Avstriji in Nemčiji (Voracek, Stieger in Gindl, 1999).

Buunk, Angleitner, Oubaid in Buss (1996) so scenarije ljubosumnosti prezentirali vzorcem oseb iz ZDA, Nemčije in Nizozemske. V primerjavi s čustveno nezvestobo so v vseh vzorcih moški v večji meri izbirali seksualno nezvestobo kot bolj vznemirjujočo (v smislu negativnega čustvovanja). Ta razlika med spoloma je bila največja v primeru ameriškega vzorca in bolj zmerna pri ostalih dveh vzorcih. Nizozemska je znana po tem, da je precej bolj egalitarna in liberalna od ZDA glede seksualnih stališč (npr. stališč do izvenzakonske spolnosti) ter načel spolnega vedenja moških v primerjavi z ženskami. Avtorji so medkulturno konsistentnost v razlikah med spoloma interpretirali kot dokaz za različne psihološke mehanizme občutljivosti na sprožitelje ljubosumnosti pri moških in ženskah. Medkulturne razlike v velikosti razlik med spoloma so bile razložene v smislu, da so ti psihološki mehanizmi občutljivi na kulturne norme in vrednote v zvezi z egalitarnostjo spolnih vlog in seksualnim vedenjem (Wiederman in Kendall, 1999). Harris in Christenfeld (1996a, 1996b) ter DeSteno in Salovey (1996a, 1996b) so tovrstno razlago rezultatov kritizirali in zagovarjali stališče, da bi domnevne razlike med spoloma lahko bile posledica prepričanja udeležencev, da ženske manj verjetno vstopijo v spolni odnos z nekom, na katerega niso čustveno navezane. Če udeleženci predvidevajo, da lahko imajo moški z neko osebo izven primarne diade spolne odnose in pri tem ne občutijo nobene čustvene vpletenosti, da pa je za ženske le malo verjetno, da bi tako ostro ločevale svojo lastno seksualno in čustveno navezanost na neko osebo, lahko na osnovi teh razlik v implikaciji nezvestobe med spoloma razložimo domnevne medspolne razlike v sproženju ljubosumnosti (Wiederman in Kendall, 1999). S te perspektive bi ženske najbolj razburila čustvena nezvestoba partnerja zato, ker le-ta pomeni največjo grožnjo kontinuiteti primarnega odnosa – pri moških bi naj čustvena vpletenost implicirala tudi seksualno, medtem ko seksualna ne implicira nujno čustvene vpletenosti. Tako ne preseneča, da se ženske bolj bojijo partnerjeve čustvene navezanosti na drugo žensko, moške pa seksualna nezvestoba partnerke najbolj vznemiri zato, ker implicira tako seksualno kot čustveno vpletenost s tekmeccem.

Evolucionistično predpostavljena razlika med spoloma glede občutljivosti na seksualno oz. čustveno nezvestobo se je potrdila v medkulturnih raziskavah na več kot 25 neodvisnih vzorcih, zajetih v osmih državah treh kontinentov: ZDA, Aziji (Kitajski, Japonski, Južni Koreji) in Evropi (Avstriji, Nemčiji, Nizozemski, Švedski) (Voracek, 2001). Tri osnovne oblike metodologije v študijah, ki nudijo dokaze za evolucionistično hipotezo, so naslednje:

- a) *metoda prisilne izbire*, pri čemer moške in ženske vprašajo, katera vrsta situacije – seksualna ali čustvena nezvestoba – bi jih bolj vznemirila (Bailey, Gaulin, Agyei in Gladue, 1994; Buss idr., 1992; Buunk idr., 1996; DeSteno in Salovey, 1996a; Harris in Christenfeld, 1996a; Pietrzak, Laird, Stevens in

- Thompson, 2002; Wiederman in Allgeier, 1993);
- b) *kontinuirane merske lestvice*, pri čemer moški in ženske poročajo o svojih čustvenih reakcijah v odgovor na obe vrsti situacij (DeWeerth in Kalma, 1993; Geary, Rumsey, Bow-Thomas in Hoard, 1995; Shackelford, LeBlanc in Drass, 2000, v Pietrzak idr., 2002),
  - c) *fiziološki odgovori*, pri čemer spremljajo različne fiziološke spremenljivke moških in žensk med tem, ko si le-ti predstavljajo obe obliki ljubosumnost sprožajočih situacij nezvestobe (Buss idr., 1992; Harris, 2000, v Pietrzak idr., 2002).

Seveda ti rezultati ne pomenijo, da se vsi moški in ženske razlikujejo med sabo, da se moški ne zmenijo za partnerkino čustveno vpletenost z drugimi moškimi ali da so ženske ravnodušne glede partnerjevih spolnih odnosov z drugimi ženskami. Obe obliki nezvestobe sta vznemirjujoči in neprijetni tako za moške kot za ženske, še posebej v primeru, kadar ena oblika vpletenosti implicira tudi drugo obliko (Wiederman in Kendall, 1999). Vendar rezultati študij kažejo, da je seksualna nezvestoba vendarle pomembnejša moškim, čustvena pa ženskam.

Zagovorniki evolucionistične teorije razlagajo, da je pri tistih živalskih vrstah, za katere je značilna notranja oploditev, pripadnik moškega spola ogrožen tako v pogledu verjetnosti starševstva kot investicije v tekmečeve gamete, če ima njegova partnerka seksualni kontakt z drugimi predstavniki moškega spola. Gre za adaptacijski problem, specifičen za moški spol - negotovost v zvezi z lastnim starševstvom. Moški tvegajo izgubo svojega časa, energije in virov, pa tudi neuspeh pri prenosu lastnega genskega materiala, če naraščaj ni njihov. Buss idr. (1992) navajajo vrsto raziskav, ki so opazovale mehanizme, ki samcem omogočajo obrambo proti podtikanju tujega naraščaja, in sicer pri levih, golobih, številnih vrstah insektov in pri primatih. Symons (1979, v Buss idr., 1992) in Daly idr. (1982, v Buss idr., 1992) so predpostavljali, da se je seksualna ljubosumnost pri moških razvila kot rešitev tega adaptacijskega problema. Moški, ki so bili indiferentni do seksualnega kontakta med njihovo partnerko in drugimi moškimi, so bili po vsej verjetnosti v večji negotovosti v zvezi z lastnim očetovstvom, večkrat so investirali v gamete tekmecev in bili manj reproduktivno uspešni od moških, ki so bili motivirani za spremljanje namigov glede nezvestobe in za reagiranje na te namige, da bi zvišali verjetnost lastnega starševstva. Moški so se na svojo situacijo starševske negotovosti prilagodili s prizadevanjem za kontrolo partnerkine seksualnosti ter z razvojem nagnjenosti k seksualni ljubosumnosti (Daly in Wilson, 1998, v Nannini in Meyers, 2000). Pripadnice ženskega spola pri vrstah z interno oploditvijo se v primeru partnerjeve seksualne nezvestobe ne soočajo z negotovostjo glede lastnega starševstva, lahko pa izgubijo partnerjevo predanost, čas in vire (kot npr. njegovo naklonjenost, pozornost, hrano, zavetje, zaščito ipd.), če jih le-ta investira v alternativne partnerke (Buss, 1999; Thornhill in Alcock, 1983, v Buss idr., 1992; Trivers, 1972, v Buss idr., 1992). Preusmeritev partnerjeve investicije na drugo samico in njen naraščaj pomeni visoko reproduktivno izgubo, še posebej v okolju, ki zahteva investicijo obeh staršev

za povečanje možnosti preživetja naraščaja. Tako je za ženske eno od centralnih skrbi v okviru parjenja oz. reprodukcije predstavljala identifikacija in zadržanje moškega, ki bi bil pripravljen in tudi sposoben dolgoročne investicije vanjo in v njeno bodoče potomstvo (Geary idr., 1995).

Geary idr. (1995) povzemajo, da so, glede na podaljšani razvoj otrok, imele ženske, ki jim je uspelo moškega pripraviti do investicije v naraščaj, več možnosti za to, da njihovo potomstvo preživi, v primerjavi z ženskami, ki te investicije niso zahtevale. Verjetno je, da so skozi evolucijo človeka moški nadzorovali – in še naprej nadzorujejo – pomembne materialne vire v večini družb, dostop do materialnih virov pa je linearno in pozitivno povezan z redukcijo morbidnosti in smrtnosti vseh družinskih članov.

Moški torej tipično izražajo večjo ljubosumnost v primeru, da ima njihova partnerka seksualno afero, ženske pa v primeru, da jim je partner čustveno nezvest. *Evolucionistična teorija* predstavlja enega od najpogosteje apliciranih teoretičnih okvirov na področju razlage teh razlik med spoloma. Med alternativne teorije, ki razlagajo ljubosumnost, pa prištevamo tudi t. i. »double-shot« hipotezo (DeSteno in Salovey, 1996a). Možno je, da moški in ženske preprosto izpeljejo različne zaključke v zvezi s hipotetično nezvestobo in njenimi posledicami (Harris, 2004b). To sklepanje nato producira efekt spola pri uporabi metode prisilne izbire. V skladu s t. i. »double-shot« hipotezo, imenovano tudi hipoteza »dveh za eno«, moški težijo k temu, da seksualno nezvestobo ocenjujejo kot bolj vznemirjujočo (v smislu negativnega čustvovanja) zaradi tega, ker predpostavljajo, da je v primeru, če ima neka ženska spolni odnos z moškim, verjetno tudi zaljubljena vanj. Ženske pa v večji meri verjamejo, da imajo moški lahko spolne odnose, ne da bi bili zaljubljeni. V njihovem primeru naj torej seksualna nezvestoba ne bi nujno pomenila tudi čustvene nezvestobe. Ženske predpostavljajo, da obstaja velika verjetnost, da bo imel zaljubljeni moški tudi spolne odnose, zato jih čustvena nezvestoba bolj razburi in prizadene. Ko izražajo zaskrbljenost glede partnerjeve čustvene vpletenosti, torej hkrati odgovarjajo na dva tipa groženj: na eksplicitno čustveno nezvestobo in na osnovi lastne interpretacije predvideno seksualno nezvestobo (Nannini in Meyers, 2000). Tak pristop poudarja pomen socializacije in drugih socialnih vplivov.

V okviru pričujoče raziskave sem želela preučiti razlike v občutenju ljubosumnosti glede na različne spremenljivke. Osredotočila sem se predvsem na razlike med spoloma v doživljanju ljubosumnosti in v odnosu med čustveno navezanostjo in seksualnostjo. Slovenske rezultate sem primerjala z rezultati drugih držav znotraj in izven evropskega prostora. Delo je zajemalo 18 hipotez, ki so bile vsebinsko razdeljene v štiri večje sklope. Štirim temeljnim hipotezam glede spolno dimorfne narave ljubosumnega mehanizma se tako pridružujejo predpostavke, ki so preverjale povezanost ljubosumnosti z demografskimi značilnostmi udeležencev, predpostavke, ki so se nanašale na medkulturno primerjavo slovenskih rezultatov z rezultati drugih držav, ter hipoteze v podporo evolucionistični paradigmi nasproti alternativnim razlagam ljubosumnosti. Na podlagi množice raziskav (npr. Buss idr., 1992, 1999; Buunk idr., 1996; DeSteno, Bartlett, Braverman in Salovey, 2002; DeSteno in Salovey, 1996a;

glej tudi Schuetzwohl in Koch, 2004), ki podpirajo evolucionistično razlago razlik med spoloma v doživljanju ljubosumnosti glede na vrsto partnerjeve nezvestobe, sem predvidevala, da bodo tudi naši rezultati potrdili evolucionistične predpostavke v zvezi s temi razlikami .

Metoda

Udeleženci

Vzorec je sestavljalo 275 študentov prvih letnikov različnih študijskih smeri Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani.

Pripomočki

Uporabljeni vprašalnik je sestavil Martin Voracek z dunajske univerze v okviru svoje medkulturne raziskave o ljubosumnosti (Voracek, 1999). Nanaša se na spolnost, intimne odnose in ljubosumnost. Sestavljen je iz postavk, ki so jih pri svojih raziskavah na temo razlik v ljubosumnosti med spoloma uporabljali tako Buss idr. (1992, 1999) kot tudi Harris in Christenfeld (1998). Vprašalnik obstaja v dveh različicah, obliki A in obliki B. Različici sta sestavljeni iz identičnih trditev, podanih v istem vrstnem redu; razlikujeta se le v zamenjanem vrstnem redu obeh možnih odgovorov pri vprašanjih prisilne izbire v drugem sklopu.

Vprašalnik je strukturno in vsebinsko razdeljen na 3 sklope. V uvodnem delu se nahajajo navodila za reševanje. V prvem delu so zajeta vprašanja, s katerimi je mogoče pridobiti osebne podatke o udeležencih in njihovi partnerski ter življenjski situaciji. V drugem delu se nahajajo vprašanja, ki se nanašajo na doživetje ljubosumnosti (vznemirjenje oz. prizadetost) ob različnih oblikah nezvestobe (seksualni in čustveni). Vprašanja so v obliki prisilne izbire, izjema sta le vprašanji št. 4 in 5, pri katerih je šlo za odgovarjanje s pomočjo 6-stopenjske ocenjevalne lestvice (kjer 1 pomeni »zelo neverjetno«, 6 pa »zelo verjetno«). Vsa vprašanja so bila zastavljena v osebno relevantnem pogoj; situacije, prezentirane udeležencem, so se nanašale na njih same, na resno ali pomembno partnersko zvezo, ki so jo imeli oz. bi si jo želeli imeti, in lastno ravnanje v hipotetičnih situacijah partnerjeve nezvestobe. Tretji del vprašalnika pa zajema 6 vprašanj, na katera so udeleženci odgovarjali tako, da so pri vsakem vprašanju svoj odgovor označili na 9-stopenjski ocenjevalni lestvici (kjer 1 pomeni »zelo neverjetno«, 9 pa »zelo verjetno«). Prva štiri vprašanja so se nanašala na oceno verjetnosti, da bi tipičen moški oz. tipična ženska v dani situaciji ravnala na določen način. Pri zadnjih dveh vprašanjih pa je šlo za pogoj osebne vpletenosti udeležencev; nanašali sta se na verjetnost njihovega lastnega ravnanja v danih situacijah. Koefficient zanesljivosti (Cronbachov α) znaša 0,685 za obliko A in 0,578 za obliko B.

Postopek

Aplikacija vprašalnikov je bila standardna in ni odstopala od običajne aplikacije tovrstnih merskih instrumentov. Potekala je skupinsko. Vsak udeleženec je prejel svoj izvod vprašalnika – bodisi obliko A bodisi obliko B. Navodila za reševanje so se nahajala v uvodnem delu vprašalnika, bila pa so podana tudi verbalno. Po končanem reševanju so bili vprašalniki zbrani, razlike med skupinami (spoloma) pa so bile analizirane s *t*-testom (testiranje hipotez je bilo dvosmerno). Pri postavkah s prisilno izbiro je kot indikator vzorca odgovarjanja služil proporc oseb.

Zaporedno število rojstva v primarni družini, število sorojencev in dolžino trajanja aktualnega partnerskega razmerja (v mesecih) so udeleženci zapisali sami. Pri spremenljivki zakonskega stanu so udeleženci izbirali med naslednjimi možnostmi: neporočeni brez partnerja; neporočeni s partnerjem; poročeni; ločeni; poročeni, a ne stanujoči s partnerjem; vdovci. Pri odgovoru glede velikosti kraja, v katerem bivajo, pa so lahko izbirali med sedmimi možnostmi, od kraja z 2000 do 5000 prebivalci pa do kraja z več kot 1 000 000 prebivalcev.

Rezultati in razprava

V tabeli 1 vidimo, da so se statistično pomembne razlike med spoloma pojavile le v primeru treh vprašanj – vprašanj št. 10, 11 in 15. Pri vseh treh vprašanjih gre za odgovarjanje s pomočjo 9-stopenjske ocenjevalne lestvice.

Rezultati, pridobljeni na vzorcu slovenskih študentov, evolucionistično-psihološke razlage niso podprli. Do pričakovanih razlik v odgovorih moških in žensk glede bolj vznemirjujočega tipa nezvestobe v partnerskih odnosih namreč ni prišlo pri nobenem vprašanju, ki se je nanašalo na izbiro dogodka, ki bi posameznika ali posameznico bolj vznemiril oz. prizadel. Tako slovenski moški kot ženske so konstantno izbirali čustveno nezvestobo partnerja kot potencialno bolj vznemirjujočo in bolečo obliko nezvestobe v primerjavi s seksualno afero. Omenjeni vzorec odgovorov je bil prevladujoč v vseh vprašanjih prisilne izbire v uporabljenem vprašalniku; izjemo je predstavljalo le prvo vprašanje, pri katerem so tako moški kot ženske seksualno nezvestobo izbrali kot močnejšega povzročitelja ljubosumnosti v primerjavi s čustveno. Ženske so čustveno nezvestobo sicer pri vseh vprašanjih prisilne izbire v uporabljenem merskem instrumentu izbirale v večji meri kot moški, vendar te razlike niso bile statistično pomembne.

Sabini in Green (2004) trdita, da so čustvene reakcije, ki sledijo romantični prevari, deloma posledica pričakovanj v zvezi s tem, kako bo dogodek nezvestobe vplival na prihodnost razmerja. Nezvestoba lahko sproži strah, da bo partner odšel (in iz odnosa umaknil svoje vloške in/ali naraščaj), ali pa povzroči željo po koncu razmerja in zapustitvi partnerja. Predpostavlja se, da predvsem ženske ocenjujejo, da je bolj verjetno, da jih bo partner zapustil, če se čustveno naveže na drugo žensko, kot pa v

Tabela 1. *t*-test razlik med spoloma v odgovorih na posamezna vprašanja glede ljubosumnosti v partnerskih odnosih.

	Levenov test enakosti varianc		<i>t</i> -test						
	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	razlika med aritmetičnima sredinama	95% interval zaupanja za razliko		
							spodnja meja	zgornja meja	
#10: M čustveno navezan na Ž - verjetnost spolnih odnosov?	0,530	,467	-2,286	273	,023	-0,585	-1,089	-0,081	
#11: M je spal z Ž - verjetnost čustvene navezanosti?	2,489	,116	3,054	273	,002	0,685	0,243	1,126	
#12: Ž čustveno navezana na M - verjetnost spolnih odnosov?	0,000	,999	-0,336	273	,737	-0,087	-0,599	0,425	
#13: Ž je spala z M - verjetnost čustvene navezanosti?	0,684	,409	-0,893	273	,373	-0,226	-0,726	0,273	
#14: Vi ste čustveno navezani - verjetnost spolnih odnosov?	0,238	,626	-0,345	273	,731	-0,090	-0,602	0,423	
#15: Vi ste spali z nekom - verjetnost čustvene navezanosti?	1,795	,181	-3,154	273	,002	-0,931	-1,511	-0,350	

primeru, da je z drugo žensko vpleten le na seksualni ravni. Naši podatki kažejo na to, da je možno, da tudi predstavniki moškega spola menijo, da jih bo partnerka bolj verjetno zapustila v primeru čustvene navezanosti na drugega moškega kot pa v primeru izključno seksualnega razmerja z drugim moškim. Seksualna nezvestoba se ni izkazala za adaptivno primarni sprožitelj ljubosumnosti pri moških, kot bi to predpostavljali s stališča evolucionistične teorije.

Možno je, da so rezultati posledica kulturnega prostora, iz katerega je bil vzet vzorec. Buller (2005) npr. navaja, da na Nizozemskem in v Nemčiji relativno malo moških seksualno nezvestobo svoje partnerke doživlja kot bolj bolečo v primerjavi s čustveno. Vzrok za to bi naj ležal v dokaj sproščenih, liberalnih stališčih do seksualnosti in spolnosti tudi izven okvira zakonske zveze pri Nemcih in Nizozemcih. Zaradi takšne naravnosti posledica ženske seksualne nezvestobe v teh družbah ni tako huda in ni pogosto vzrok za potencialno zapustitev primarnega partnerja, kar vodi do nižje stopnje zaskrbljenosti glede tovrstnih afer. Rezultati slovenskega vzorca so zelo podobni rezultatom iz omenjenih držav, kar bi lahko nakazovalo dokaj liberalna stališča do seksualnosti tudi v našem prostoru. Medkulturna primerjava je pokazala, da je bila razlika med spoloma pri nas manjša kot v ZDA, za katero so značilna precej konvencionalna stališča do seksualnosti ter neodobravanje izvenzakonskih seksualnih aktivnosti. Glede na tako nizko razliko med moškimi in ženskami so slovenski podatki podobni tistim, ki so jih raziskovalci (Buunk idr., 1996) zabeležili na nizozemskem in nemškem vzorcu.

V primerjavi s Kitajsko (za katero je značilna nižja izraženost seksualne ljubosumnosti glede na čustveno; Geary idr., 1995) doživljajo naši posamezniki seksualno

Ljubosumnost v večji meri, kar je bilo pričakovano. V kitajski družbi veljajo namreč zelo stroga pravila oz. norme glede seksualnega življenja ljudi. Gre za primer seksualno izjemno restriktivne kulture. Izvenzakonska spolnost je tudi formalno prepovedana in sankcionirana (Buss, 1988, v Geary idr., 1995). Zaradi tega je verjetnost, da bi bil/a partner/ka udeležen/a v seksualni aferi, neprimerno nižja kot v deželah zahodne kulture. S tem pa je tudi raven seksualne ljubosumnosti, ki jo ljudje doživljajo, precej manjša (za to občutje v nekem smislu »ni potrebe«), zato Kitajce bolj skrbi partnerjeva morebitna čustvena navezanost na drugo osebo. Ena od možnih razlag, zakaj temu v Sloveniji ni tako, je morda v višji stopnji splošne odprtosti Slovencev do različnih seksualnih praks. Takšna družbena naravnost seveda omogoča veliko več seksualnih izkušenj in aktivnosti – pa tudi več priložnosti za skok čez plot. Zaradi tega obstaja potencialno večja možnost, da bi se partner/ka lahko v seksualnem smislu zapletel/la z osebo izven primarnega partnerskega razmerja. Stopnja zaskrbljenosti glede seksualnega vedenja partnerjev je v tovrstnih, seksualno bolj permisivnih družbah, višja.

Zdi se, da rezultati raziskave nakazujejo, da je odnos do seksualnega življenja (vsaj med mladimi) na Slovenskem precej liberalen. S tem se ujemajo tudi rezultati, ki sta jih v okviru študije o mladih, družini in starševstvu dobili M. Ule in M. Kuhar (2003). V omenjeni raziskavi se je izkazalo, da imajo slovenski študenti bolj liberalna seksualna stališča in močno podpirajo enakopravnost med spoloma, po drugi strani pa prav tako visoko vrednotijo »klasične« partnerske zveze – večina bi si takšno zvezo v prihodnosti tudi sama želela imeti.

Rezultati se zdijo občutljivi v zvezi z jezikovno formulacijo same ljubosumnosti kot tudi posameznih oblik nezvestobe. Ljudje si določeno trditev včasih razlagajo na različne načine, kar lahko vodi do razlik v odgovorih, ki z razlikami v samem doživljanju oz. čustvovanju niso povezane. Posebno pozornost velja zato nameniti načinu ubeseditve in natančni konceptualizaciji pojmov, katerih naravo preverjamo.

V nadaljevanju smo preverili, kako so demografske spremenljivke povezane z doživljanjem ljubosumnosti. Rezultati regresijskih analiz (uporabili smo metodo Enter) so predstavljeni v tabeli 2. Kriterij je predstavljala izbrana oblika ljubosumnosti, kot prediktor pa so nastopale spremenljivke zaporedno število rojstva, število sorojencev, dolžina trenutnega partnerskega razmerja, zakonski stan in število prebivalcev v kraju, kjer je posameznik preživel večji del svojega življenja. Samo eden izmed koeficientov regresije se je izkazal za statistično pomembnega – v primeru zakonskega stanu in postavke št. 3 je regresijski koeficient $\hat{\alpha}$ znašal 0,407. Osebe z ali brez partnerja, poročene in neporočene, bi partnerjeva čustvena nezvestoba prizadela bolj od seksualne, pri čemer so jo tiste s partnerjem izbirale še nekoliko pogosteje od samskih. Ločene osebe pa bi bolj prizadel partnerjev spolni odnos z drugo osebo. Vendar je pri teh rezultatih nujno upoštevati omejitve vzorca glede zakonskega stanu (ker je šlo za študentsko populacijo, je bila velika večina udeležencev neporočenih, poročenih ali ločenih oseb pa je bilo premalo, da bi bilo mogoče izvajati zaključke in posploševati te ugotovitve na splošno populacijo).

Doživljanje ljubosumnosti se ni izkazalo kot pomembno povezano z demografskimi faktorji, kot sta zaporedno število posameznikovega rojstva v primarni družini ali število sorojencev. Zakonski stan vpliva na posameznikovo doživljanje ljubosumnosti. Ločeni posamezniki se zdijo bolj občutljivi na seksualno nezvestobo v partnerskih odnosih. Poročene osebe, neporočene osebe v partnerski zvezi in samske osebe v večji meri izražajo ljubosumnost ob čustvenem tipu prevare. Ker so bili podatki zbrani na študentskem vzorcu s prevladujočim deležem neporočenih, je ponovno nemogoče te ugotovitve posploševati na splošno populacijo. Glede na zelo jasno nakazan trend vpliva zakonskega stanu na občutenje ljubosumnosti pa bi bilo vsekakor zanimivo izvesti takšno raziskavo na reprezentativnem vzorcu oseb iz različnih kategorij zakonskega stanu.

Dolžina trenutne partnerske zveze vpliva na prepričanja v zvezi z verjetnostjo partnerjeve udeležbe v seksualni aferi ob obstoječi čustveni navezanosti na osebo izven primarnega romantičnega odnosa. Zdi se verjetno, da ljudje dolžino primarnega razmerja pogosto interpretirajo v smislu pokazatelja čustvene kvalitete le-tega. Višja stopnja čustvene intime pa bi naj zagotavljala manjšo verjetnost, da se bo partner/ka na čustveni ravni navezal/a na neko tretjo osebo. Če do tega le pride, pa tudi na seksualni ravni ne manjka veliko do skoka čez plot.

Rezultati, zbrani na slovenskem vzorcu, niso podprli evolucionistične teorije o spolno specifičnem notranjem modulu ljubosumnosti. Kaže, da je izkušnja ljubosumnosti pri moških in ženskah bolj pod vplivom drugih intra- in interpersonalnih faktorjev, ki so

Tabela 2. Statistična pomembnost regresijskih koeficientov za posamezne demografske spremenljivke (zaporedno št. rojstva, št. sorojencev, dolžino trenutnega razmerja, zakonski stan in št. prebivalcev v kraju, kjer je posameznik preživel večji del svojega življenja).

zaporedna št. vprašanja	zaporedno število rojstva		število sorojencev		dolžina trenutnega razmerja		zakonski stan		velikost kraja	
	beta	p	beta	p	beta	p	beta	p	beta	p
1	-0,063	0,579	0,010	0,934	0,082	0,415	-0,089	0,380	0,097	0,341
2	-0,016	0,888	-0,029	0,813	-0,026	0,797	-0,025	0,810	-0,028	0,784
3	0,071	0,501	-0,080	0,478	0,002	0,982	0,407	0,000	-0,023	0,808
4	-0,081	0,471	0,193	0,109	-0,055	0,583	-0,181	0,072	0,086	0,396
5	-0,156	0,167	0,049	0,683	0,157	0,119	-0,062	0,536	-0,048	0,636
6	-0,135	0,226	-0,058	0,623	0,154	0,121	-0,099	0,322	0,056	0,579
7	-0,134	0,237	0,009	0,938	0,128	0,203	-0,010	0,921	0,079	0,441
8	0,179	0,116	-0,155	0,200	-0,021	0,836	0,104	0,304	-0,021	0,836
9	-0,147	0,191	0,109	0,360	0,131	0,188	-0,192	0,056	0,078	0,441
10	-0,170	0,129	0,097	0,414	-0,117	0,238	0,136	0,172	-0,191	0,058
11	0,032	0,771	-0,072	0,534	0,046	0,631	0,041	0,675	-0,142	0,147
12	-0,125	0,276	0,035	0,773	-0,014	0,889	0,099	0,332	0,036	0,726
13	-0,037	0,752	-0,004	0,972	0,024	0,816	-0,078	0,451	-0,007	0,943
14	-0,130	0,253	0,050	0,676	-0,094	0,353	0,165	0,104	0,023	0,819
15	0,093	0,412	-0,028	0,816	0,032	0,748	-0,023	0,820	0,008	0,939

Opombe:

velikost kraja – kategorija števila prebivalcev v kraju, kjer je posameznik preživel večji del svojega življenja.

občutljivi na socio-kulturni kontekst, v katerem ljudje živijo. Prepričanja o tem, kaj določeni tip partnerjeve zveze s tretjo osebo izven primarnega romantičnega razmerja pravzaprav pomeni za to primarno razmerje, ter prepričanja glede odnosa med čustveno navezanostjo in seksualnostjo pomembno določajo čustvene reakcije na čustveno ali seksualno nezvestobo. V zvezi s tem se odpira še eno zanimivo vprašanje in sicer, kako dejanska izkušnja nezvestobe vpliva na stališča do nje.

Predlogi za raziskovalno delo v prihodnosti

V prihodnjih raziskavah bi bilo potrebno upoštevati omejitve, povezane z (ne)reprezentativnostjo vzorca, sestavljenega iz izključno študentske populacije, in za preučevanje fenomenov izbrati neštudentske vzorce, ki bi omogočili analizo morebitnega vpliva nekaterih dodatnih demografskih in osebnih značilnosti na ljubosumnost (npr. starosti, stopnje izobrazbe ipd.).

Poleg metode prisilne izbire bi bila priporočljiva tudi uporaba drugih merskih instrumentov (npr. večstopenjske lestvice Likertovega tipa, fiziološki pokazatelji čustvenih stanj). Podatki, pridobljeni na različne načine, bi omogočili ugotovitev morebitnega vpliva uporabljenih metod na rezultate oz. vzorce odgovorov.

Smiselno bi bilo natančneje preučiti vpliv zakonskega stanu na razlike v doživljanju ljubosumnosti, povezane z določenim tipom partnerske nezvestobe, na primernem vzorcu oseb. V okviru tega se zdi še posebej zanimivo vprašanje, ali je večja tendenca k seksualni ljubosumnosti pri ločenih ljudeh posledica njihovih osebnih izkušenj s to obliko prevare v lastni zakonski zvezi.

V prihodnje bi se bilo smiselno osredotočiti tudi na relevantne kognitivne procese, ki precej verjetno delujejo v ozadju mehanizma človeške ljubosumnosti, jih identificirati in ugotoviti natančno naravo njihovega vpliva na sprožitev, doživljanje ter miselne in vedenjske reakcije na ljubosumnost.

Posebno pozornost bi veljalo posvetiti natančni konceptualizaciji in enoznačni definiciji pojmov, kot so *ljubosumnost*, *vznemirjenje*, *prizadetost*, *seksualna nezvestoba* in *čustvena navezanost*.

Pozorni moramo biti tudi na jezikovno formulacijo fenomenov, ki so predmet preučevanja, in na morebitne razlike v izraženih čustvenih stanjih ob različni obliki trditve, ki označujejo iste fenomene.

Stopnja permisivnosti stališč do seksualnosti (tako spolnega življenja nasploh kot v okviru partnerskih zvez in izven njih) v Sloveniji predstavlja področje, ki do zdaj prav tako še ni bilo deležno posebne pozornosti s strani raziskovalcev. V okviru te tematike bi bilo odnos do spolnosti pri nas smiselno primerjati s situacijo v drugih državah evropskega in neevropskega prostora.

Zanimivo bi bilo preučiti odnos med osebnostnimi lastnostmi in izkušnjami v predhodnih obdobjih življenja ter stopnjo, do katere posameznik ločuje seksualni in čustveni aspekt v medosebnih odnosih.

Še eno priložnost za raziskovalno delo v prihodnosti pa predstavlja preučitev

fenomena ljubosumnosti ter prepričanj glede odnosa med čustveno navezanostjo in seksualnostjo v okviru istospolnih razmerij.

Literatura

- Bailey, J. M., Gaulin, S., Agyei, Y. in Gladue, B. A. (1994). Effects of gender and sexual orientation on evolutionary relevant aspects of human mating psychology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 1081–1093.
- Buller, D. J. (2005). Evolutionary psychology: The emperor's new paradigm. *Trends in Cognitive Sciences*, 9 (6), 277–283.
- Buss, D. M. (1999). *Evolutionary psychology. The new science of mind*. Boston: Allyn & Bacon.
- Buss, D. M. in Haselton, M. (2005). The evolution of jealousy. *Trends in Cognitive Science*, 9 (11), 506–507.
- Buss, D. M., Larsen, R. J., Westen, D. in Semmelroth, J. (1992). Sex differences in jealousy: Evolution, Physiology, and Psychology. *Psychological Science*, 3, 251–255.
- Buss, D. M., Shackelford, T. K., Kirkpatrick, L. A., Choe, J. C., Lim, H. K., Hasegawa, M., Hasegawa, T. in Bennett, K. (1999). Jealousy and the nature of beliefs about infidelity: Tests of competing hypotheses about sex differences in the United States, Korea, and Japan. *Personal Relationships*, 6, 125–150.
- Buunk, B. P., Angleitner, A., Oubaid, V. in Buss, D. M. (1996). Sex differences in jealousy in evolutionary and cultural perspective: Tests from the Netherlands, Germany, and the United States. *Psychological Science*, 7, 359–363.
- DeSteno, D. A. in Salovey, P. (1996a). Evolutionary origins of sex differences in jealousy? Questioning the „fitness” of the model. *Psychological Science*, 7, 367–372.
- DeSteno, D. A. in Salovey, P. (1996b). Genes, jealousy, and the replication of misspecified models. *Psychological Science*, 7, 376–377.
- DeSteno, D. A., Bartlett, M. Y., Braverman, J. in Salovey, P. (2002). Sex differences in jealousy: Evolutionary mechanism or artifact of measurement? *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 1103–1116.
- DeWeerth, C. in Kalma, A. P. (1993). Female aggression as a response to sexual jealousy: A sex role reversal? *Aggressive Behavior*, 19, 265–279.
- Geary, D. C., Rumsey, M., Bow-Thomas, C. in Hoard, M. K. (1995). Sexual jealousy as a facultative trait: evidence from the pattern of sex differences in adults from China and the United States. *Ethology and Sociobiology*, 16, 355–383.
- Gehl, B. K. in Vaidya, J. G. (2005). *Sex differences in jealousy: Ratings of anger, sadness and fearfulness*. Prispevek, predstavljen na srečanju 2005 Annual Meeting of the Association for Research in Personality, New Orleans, LA.
- Harris, C. R. in Christenfeld, N. (1996a). Gender, jealousy, and reason. *Psychological Science*, 7, 364–367.
- Harris, C. R. in Christenfeld, N. (1996b). Jealousy and rational responses to infidelity across gender and culture. *Psychological Science*, 7, 378–379.
- Harris, C. R. in Christenfeld, N. (1998). Erratum – gender, jealousy, and reason. *Psychological Science*, 9, 245.
- Harris, C. R. (2004a). Factors associated with jealousy over real and imagined infidelity: An

- examination of the social-cognitive and evolutionary psychology perspectives. *Psychology of Women Quarterly*, 27, 319–329.
- Harris, C. R. (2004b). The evolution of jealousy. *American Scientist*, 92, 62–71.
- Milivojević, Z. (2005). *Formule ljubavi: Kako ne upropastiti sopstveni život tražeći pravu ljubav [Formulas of love: How to not ruin your own life while searching for true love]*. Novi Sad: Prometej.
- Nannini, D. K. in Meyers, L. S. (2000). Jealousy in sexual and emotional infidelity: An alternative to the evolutionary explanation – statistical data included. *Journal of Sex Research*, 37, 117–123.
- Pietrzak, R. H., Laird, J. D., Stevens, D. A. in Thompson, N. S. (2002). Sex differences in human jealousy: A coordinated study of forced-choice, continuous rating-scale and physiological responses on the same subjects. *Evolution and Human Behavior*, 23, 83–94.
- Sabini, J. in Green, M. C. (2004). Emotional Responses to Sexual and Emotional Infidelity: Constants and Differences Across Genders, Samples and Methods. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30, 1375–1388.
- Schuetzwohl, A. (2004). *Gelten die Archaischen Muster noch?* Neobjavljen tekst [Unpublished manuscript].
- Schuetzwohl, A. in Koch, S. (2004). Sex differences in jealousy: The recall of cues to sexual and emotional infidelity in personally more and less threatening context conditions. *Evolution and Human Behavior*, 25, 249–257.
- Ule, M. in Kuhar, M. (2003). *Mladi, družina, starševstvo [The young, the family, the parenting]*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Voracek, M. (1999). Geschlechtsunterschiede bezüglich sexueller Eifersucht: eine Meta-Analyse evolutionspsychologischer Befunde. V: Österreichische Gesellschaft für Psychologie, *Aktuelle Ergebnisse psychologischer Forschung in Österreich/ Abstractband*. Prispavek, predstavljen na srečanju 4. Wissenschaftliche Tagung der ÖGP, 3./4.12.1999, Graz (S. 92).
- Voracek, M., Stieger, S. in Gindl, A. (1999). Replikation evolutionspsychologischer Ergebnisse mittels Online Research – eifersuchtsbezogene Geschlechtsunterschiede in Szenarien vorgestellter sexueller vs. emotionaler partnerschaftlicher Untreue. Posneto 1.10.2006 s spletne strani: http://gor.de/gor99/tband99/pdfs/q_z/voracek.pdf
- Voracek, M. (2001). Marital status as a candidate moderator variable of male-female differences in sexual jealousy: The need for representative population samples. *Psychological Reports*, 88, 553–566.
- Wiederman, M. W. in Allgeier, E. R. (1993). Gender differences in sexual jealousy: adaptionist or social learning explanation? *Ethology and Sociobiology*, 14, 115–140.
- Wiederman, M. W. in Kendall, E. (1999). Evolution, sex, and jealousy: investigation with a sample from Sweden. *Evolution and Human Behavior*, 20, 121–128.
- Wiederman, M. W. in LaMar, L. (1998). „Not with him you don’t!”: Gender and emotional reactions to sexual infidelity during courtship. *Journal of Sex Research*, 34, 167–174.